

उन्हाळी तीळ लागवड तंत्रज्ञान

डॉ. खेत्रे ओ. एस.

डॉ. फाजगे एस. के.

डॉ. सातपुते एस. बी.

सहाय्यक प्राध्यापक (कृषीविद्या विभाग)

छ. शा. म. शि. संस्था, कृषी महाविद्यालय, कांचनवाडी, औरंगाबाद

महाराष्ट्रामध्ये तिळाची लागवड केली जाते. तिळाचा मुख्य उपयोग खाद्यतेल तयार करण्यासाठी केला जातो. कारण बियांमध्ये ४५ ते ५० टक्के तेलाचे प्रमाण असते. तिळाचा साबण, रंग, वनस्पती तूप, औषधी तेल व सुगंधी तेल तयार करण्यासाठीही उपयोग होतो. तिळापासून चटणी व तिळगुळही तयार केला जातो. भारतातील लोकांचे सरासरी तेल खाण्याचे प्रमाण इतर देशांच्या मानाने मात्र कमी आहे. त्यामुळे तिळाचे उत्पादन वाढवणे ही देशाची गरज आहे. त्यासाठी योग्य तंत्राचा वापर करून तिळाची लागवड केल्यास मोठ्या प्रमाणात होत असलेल्या तेलाची आयात करणे थांबेल व सर्वसामान्यांच्या आहारातील तेलाचे प्रमाणही वाढेल.

हवामान: बियांच्या चांगल्या उगवणीसाठी दैनंदिन किमान तापमान १५ अंश सेंब्रे तर कायिक वाढीसाठी २१ ते २६ अंश सेंब्रे व फलधारणेसाठी २६ ते १२ अंश सें.ब्रे. तापमान लागते. रात्री थंड हवा आवश्यक असते.

जमीन: तिळाचे पीक चांगला निचरा होणाऱ्या सर्वप्रकारच्या जमिनीत घेता येते. पाणी साचून ठेवणाऱ्या जमिनी या पिकास मानवत नाहीत.

पूर्वमशागत: तिळाचे मुळ हे सोट्मुळ्या प्रकारचे असल्यामुळे ते ६० ते ९० सें.मी. खोल जात असून त्याला बुंध्याजवळ तंतुमय मुळे फुटून जमिनीवर पसरतात. तिळाचे बियाणे बारीक असल्यामुळे जमीन चांगली भुसभुशीत पण टाळूवर थोडीशी टणक जमीन तयार करावी. त्यामुळे तिळाची उगवण जोमाने होण्यास मदत होते. म्हणून तीळ पिकासाठी जमिनीची मशागत करताना नांगरट करू नये. यासाठी एक ते दोन वेळा कुळवाच्या पाळ्या घाव्यात. शेवटच्या पाळीनंतर किंवा तीळाच्या पेरणीपूर्वी फळी फिरवावी. जमीन तयार करताना चांगले कुजलेले शेणखत मिसळावे.

बियाणे व पेरणी: उन्हाळी तीळ पिकाची पेरणी फेब्रुवारी महिन्याच्या पहिल्या पंधरवाड्यात पूर्ण करावी. पेरणीला उशीर झाल्यास पीक कापणीच्या वेळेला मान्सूनपूर्व पावसात सापडण्याची भिती असते. सलग पीक घेताना ओळीतील अंतर ३० सें.मी. ठेवून पेरणी तिफणीने करावी. उन्हाळी हंगामाकरीता प्रती हेक्टर ४ किलो बियाणे वापरावे. पेरणी करताना बियाण्यात बारीक वाळू राख किंवा चाळलेले शेणखत मिसळावे म्हणजे बी दाट न पडता सारख्या अंतरावर पडेल. पेरणीपूर्वी बियाण्यास १ ग्रॅम कार्बन्डॅझिम तसेच ४ ग्रॅम ट्रायकोडर्मा प्रती किलो बियाणे याप्रमाणे बीजप्रक्रिया करावी.

सुधारित जाती: एकेटी-१०१ व एनटी-११-११ या जातीची निवड करावी. ही जात ९० ते ९८ दिवसांत पक्व होते.

दाण्याचा रंग पांढरा आहे. तेलाचे प्रमाण ४८ ते ४९ टक्के असून उत्पादन प्रती हेक्टर ८ विंटल मिळते.

विरळणी किंवा खाडे भरणे: पेरणीनंतर ७-८ दिवसांनी खाडे भरावेत. पेरणीनंतर १५-२० दिवसांनी पहिली व ८ दिवसांनी दुसरी विरळणी करून दोन रोपात १०-१५ सें.मी अंतर ठेवावे.

रासायनिक खतांची मात्रा: पेरणीच्या वेळेस अर्थे नत्र (१२.५ किलो प्रति हेक्टर) व पूर्ण स्फुरद (२५ किलो प्रति हेक्टर) देऊन पेरणीनंतर ३० दिवसांनी उरलेल्या नत्राची (१२.५ किलो प्रति हेक्टर) मात्रा द्यावी. पेरणीवेळेस झिंक व सल्फर या सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची जमिनीत कमतरता असल्यास प्रत्येकी २० किलो प्रति हेक्टर याप्रमाणात द्यावे. यामुळे उत्पादनात वाढ होते.

आंतरमशागत व तण व्यवस्थापन: आवश्यकतेनुसार २-३ कोळपण्या किंवा खुरपण्या देऊन घ्यावेत. निंदण करून शेत स्वच्छ ठेवावे. पीक एक महिन्याचे होईपर्यंत शेतात तण होणार नाही, याची काळजी घ्यावी.

ओलित व्यवस्थापन: उन्हाळी पिकास आवश्यकतेनुसार पेरणीपूर्व व पेरणीनंतर ताबडतोब ओलित करावे. त्यानंतर जमिनीच्या पोतानुसार १२ ते १५ दिवसांनी ओलित करावे. फुलोऱ्यास सुरुवात होताना व बोंड्या भरताना ताण पडणार नाही, याची काळजी घ्यावी.

पीक संरक्षण: तिळावर मावा, तुडतुडे, पाने खाणारी अळी व गांधमाशी या प्रामुख्याने आढळणाऱ्या किडी आहेत. यांच्या बंदोबस्तासाठी विवर्नॉलफॉस २५ ई.सी. १००० मि.ली. ५०० तीटर पाण्यातून फवारावे. पानांवरील ठिपक्यांच्या बंदोबस्तासाठी कॉपर ऑक्सिक्लोराईड १२५० ग्रॅम किंवा डायथेन एम-४५ हे रोगनाशक १२५० ग्रॅम ५०० तीटर पाण्यात मिसळून फवाणी करावी.

पीक पक्वता व काढणी: ज्यावेळी पानांचा रंग पिवळा होऊन पाने गळू लागतात, बोंडाचा रंग पिवळसर होतो त्यावेळी पीक काढणीस योग्य आहे असे समजावे. काढणीस उशीर झाल्यास उन्हामुळे बोंडे फुटून तीळ गळून पडण्याचा संभव असतो. तर काढणी लवकर झाल्यास दाणे बारीक राहतात कापलेल्या झाडांच्या पेंढ्या उभ्या करून ठेवाव्यात. तीळ चांगले वाळल्यानंतर पेंढ्या कापडावर किंवा ताडपत्रीवर उलट्या करून झटकून तीळ वेगळे करावेत व उन्हात नीट वाळवून नंतर त्याची साठवणूक करावी.

उत्पादन: सलग पिकाचे दर हेक्टर ८ उत्पादन जमिनीच्या मगदुराप्रमाणे व जातीनुसार ६ ते ७ विंटल प्रती हेक्टर येते.

(संपर्क: +९१ ८२७५८५८८७३)